NICOLAE BILEȚCHI

Institutul de Filologie
(Chişinău)

MIRCEA STREINUL ÎNTRE OSTRACIZARE ŞI RECONSIDERARE

Abstract

The article follows a sinuous way of a Romanian poet and prose writer, Mircea Streinu, from a destiny that was ostracized after 1945 to the one brought into light today. In this sense, due to a specific tendency of the current period of literature study it is Mircea Streinu's poetry, prose and activity as a founder of publication houses that is analyzed. His novels, *Aluion*, *Lupul din Țara Huțulilor* (The Wolf from the Hutuli Country), *Drama casei Timoteu* (The Drama of Timoteu's House) and *Soarele răsare noaptea* (The Sun rises at Night), are analyzed separately and carefully from the perspective of the artistic movement Iconar. The character is analyzed as a human with pantheistic inclinations, as a human docile to the historic determinism, as a civilized human and as a human with high ethic principles (homo ethicus). The author proves his assertion, „Bucovina offers a special spiritual climate" to the Romanian literature.

Se împlinesc 100 de ani de la naşterea scriitorului bucovinean Mircea Streinul. Poet, prozator şi animator cultural de înaltă ținută, el a fost o personalitate artistică prea marcantă ca să nu cadă în dizgrația regimului totalitar, acesta, ca să-i poată trece opera la index, declarându-l legionar, şi prea stimată de cititori pentru ca cerberii în cauză să nu încerce să-i oblige cu forța să-l dea uitării. Aşa se explică paradoxul că la 1995, adică aproape la capătul unui secol, când destinul oricărui om are şansa să fie clarificat, cunoscutul critic Ion Simuț să mai poată declara cu deplină dreptate despre Mircea Streinul: „Reconstituirea profilului intelectual al acestui lider al mişcării literare bucovinene rămâne ca o datorie a prezentului" [1, p. 5]. În cele ce urmează vom încerca să reconstituim profilul literar al lui Mircea Streinul în speranța că, prin acest act, vom contribui la acoperirea acelei datorii a prezentului despre care vorbea cunoscutul critic.

Poetul, prozatorul şi animatorul cultural bucovinean Mircea Streinul s-a născut la 2 ianuarie 1910 în comuna Cuciurul Mare, județul Cernăuți, şi a decedat la 17 aprilie 1945 la Bucureşti. E înmormântat la cimitirul Bellu. Pentru conformitate, amintim că reputatul om de cultură a mai semnat cu pseudonimele: Mircea Iconaru, Andrei Pajeră, Voinea Lunaru, Ion Solaru, Al. Vorniceanu. Se trage dintr-o familie cu vechi tradiții culturale: tata, preotul Gavril Streinul, era un reprezentant de seamă al clerului şi un mare păstrător al valorilor româneşti din Bucovina supuse de către austrieci deznaționalizării; mama, preoteasa Olimpia, descindea direct din familia vestitului pictor patriot Epaminonda Bucevschi.

Şcoala primară o face în satul de baştină, Cuciurul Mare, într-o atmosferă de patriotism românesc survenit după unirea Bucovinei cu România. Studiile secundare

BDD-A6937 © 2010 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

le capătă la liceul „Aron Pumnul" (1922-1928), iar pe cele superioare – la Facultatea de Teologie a Universității din acelaşi oraş, Cernăuți (1928-1932). Licențiat în teologie (1932). Tot la această universitate a mai audiat, fără a le absolvi, cursurile de Litere, Filozofie şi Drept.

Încă din fragedă tinerețe Mircea Streinul dezvoltă o amplă activitate de editor. La numai 18 ani, în 1928, el fondează, împreună cu prietenii Neculai Roşca, Nicolae Pavlovici şi basarabeanul Teodor Plop, revista şcolărească *Caietul celor 4*, unde va şi debuta cu o nuvelă intitulată *Paloş Voievod*. Trei ani mai târziu, în 1931, Mircea Streinul va întemeia, de data aceasta împreună cu Ion Roşca, George Drumur, Gheorghe Antonovici şi Neculai Pavel, gruparea literară *Iconar*, care pe parcurs va beneficia de o revistă şi o editură (1933), ambele purtând acelaşi nume. Nu dispunem de date precise, dar bănuim că, tot în această vârstă fragedă a tinereții, Mircea Streinul a mai editat revistele *Argonaut* şi *Fişier*.

Erau publicații şi acțiuni care i-au permis lui G. Călinescu să afirme mai târziu nu numai că „în Bucovina mişcarea culturală a fost totdeauna vie", dar şi că „sufletul poeziei bucovinene tinere… este Mircea Streinul" [2, p. 640; 906-907]. Dar mai erau acestea, se impune să adăugăm noi, publicații şi acțiuni, care îl prezentau pe Mircea Streinul şi ca pe un mare primenitor al vieții social-politice din ținut. Ele aveau menirea să curețe regiunea Cernăuți de urmările conducerii ei de către guvernatorul german Bourgignon (1898-1903), care a început, cum bine se ştie, înainte de naşterea editorului şi scriitorului despre care vorbim, dar care au avut apoi repercusiuni dramatice atât de întinse, încât cercetătorul Constantin Loghin nu a putut să nu numească acest timp scurt „Era Bourgignon", adică l-a extins într-atât, încât, imaginar, el trebuia să cuprindă de acum şi anul debutului lui Mircea Streinul. Ea, această guvernare, „…a dus cea mai aprigă luptă împotriva elementului românesc" din Bucovina şi tot ea a arătat că „cu cât mai înverşunată era acțiunea de prigonire a lui Bourgignon, cu atât mai dârză rezistența românilor…" [3, p. 217].

Activitatea prodigioasă de editor şi de fondator de publicații a lui Mircea Streinul, chiar de la începuturile carierei sale, nu a fost una întâmplătoare, ci una dictată de specificul Bucovinei. În *Cuvinte la carte*, un fel de addenda la romanul *Drama Casei Timoteu*, scriitorul afirmă că „Bucovina oferă un climat spiritual special" (p. 333) literaturii române. Specificitatea climatului Bucovinei poate fi uşor urmărită răsfoind istoria ei: secolele XII-XIII – parte componentă a cnezatului Halici-Volânia, unde despre o cultură națională nu putea fi nici vorbă; secolele XIV-XVI – parte constituentă a Moldovei, care, evident, nu are încă o literatură a ei; prima jumătate a secolului XVI – 1775 – sub dominația otomană, care, după cum se ştie, nu împiedica, dar nici nu favoriza dezvoltarea culturii naționale; 1775-1918 – parte a Imperiului Austro-Ungar, despre influența nefastă a căruia asupra dezvoltării culturii naționale a Bucovinei am vorbit. Aşadar, din cei aproape 900 de ani, de unde am început numărătoarea, doar 22 (1918-1940), când Bucovina de nord a fost ataşată la Patria-Mamă, au fost cu adevărat prielnici pentru dezvoltarea culturii naționale româneşti. Aici e şi secretul climatului spiritual specific al Bucovinei despre care vorbea Mircea Streinul.

Pentru a restabili situația, trebuiau luate măsuri extraordinare. Printre acestea era şi organizarea publicațiilor prin care cultura să poată întreține un dialog constructiv cu publicul. Mircea Streinul, după cum am văzut, le-a organizat pe toate, fiind pentru aceasta, la moarte, supranumit de Camil Petrescu şef de şcoală.

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

Preocupându-se de „climatul spiritual special" al Bucovinei, de oamenii şi solul din care aceştia cresc, Mircea A. Diaconu, autorul studiului monografic *Mircea Streinul. Viaţa şi opera*, [4] îl numeşte pe acesta din urmă dintru început gotic moldovenesc, pentru ca până la urmă să-l substituie prin termenul gotic bucovinean, care, se vede, i s-a părut mai exact. Şi bucovineanul, în concepţia autorului, e tot de un specific aparte, numit de el *homo bucovinensis*. Acest om e pătruns de tendinţe contradictorii. Pe de o parte, e cuprins de o bucurie că, în virtutea spiritului autoconservării de care s-a condus pe parcursul timpului aflării sub regimurile totalitariste, a păstrat cu sfinţenie tot ce, în plan spiritual, a avut mai bun şi deci dispunea de un fundament pentru prosperarea de mai departe a culturii. Pe de altă parte, el are senzaţia unui regret cauzat de faptul că, după Unire, Ţara nu-şi îndeplinea întru totul promisiunile de progresare naţională a provinciei, deşi pentru aceasta ea, cum am spus, avea fundamentul necesar.

Cel mai acut resimţea aceste contradicţii scriitorul bucovinean. „Dacă, zice Mircea A. Diaconu, ar fi să facem un portret robot al scriitorului bucovinean din această perioadă, am spune că trăsătura lui definitorie este conflictul interior dintre credinţa că se află în posesia celor mai adânci date ale fiinţei naţionale, care îi cultivă un complex de superioritate… Pe de altă parte, când celelalte etnii din Cernăuţi aveau ramuri culturale prospere, românii se simt în continuare frustraţi, lipsiţi de vigoare şi ameninţaţi de pericolul pierderii identităţii" [5, p. 187].

Anume aceste contradicţii au generat apariţia mişcării literare *Iconar* bazate pe spaţiul gotic, despre care Liviu Rusu spunea că ar deschide posibilitate omului de a se „desprinde din încătuşarea lutului", cu valoare de fundament istoric, şi de a se înălţa „spre cer" [6, p. 1], aidoma construcţiilor lucrate în stil gotic, cu valori de perspectivă. Reprezentantul acestui gotic simte nevoile spirituale, descoperă lipsurile culturale care, pe fundalul românesc din Bucovina, ca şi din Moldova, se profilau deosebit de clar, dar şi de dureros. El se vede acum nevoit să verifice temeliile spirituale supuse clătinării, să recupereze valorile scăpate, să se integreze cât mai plenar în căutările artistice universale. Aceste nevoi spirituale comune nu numai pentru bucovineni, dar şi pentru moldoveni, necesitau căi de rezolvare similare. Poetul moldovean N. Costenco, fiind în faţa acestor condiţii, avea să afirme în 1937: „Noi trebuie dintr-o dată să creăm şi pentru clasici, şi pentru romantici şi pentru parnasieni, sămănătorişti, poporanişti, modernişti, şi pentru cei cu tendinţe sociale" [7]. Ceva mai devreme, în 1933, acelaşi gând îl formula şi scriitorul bucovinean Mircea Streinul: „Cercetaţi înălţimile celeste, sfredeliţi zările transparente şi adunaţi de pretutindeni comorile firii" [8].

Volumele de versuri ale lui Mircea Streinul – *Carte de iconar*. *Itinerar liric* (1933), *Itinerar cu anexe în vis*. *Cartea pământului* (1934), *Tarot sau Călătoria omului* (1935), *Divertisment*, *câteva poezii pentru prieteni* (1935), *Zece cuvinte ale fericitului Francisc din Assisi* (1936), *Comentarii lirice la poeme într-un vers de Ion Pillat* (1936), *Corbul de aur*, poem (1938) –, toate editate la Cernăuţi, fac dovada că, aşa cum a demonstrat cu lux de amănunte Mircea A. Diaconu, autorul, verificând temeliile şi recuperând valorile scăpate, s-a inspirat concomitent şi din cele mai frumoase modele ale literaturii universale şi române: Poe, Rilke, Trakl, Villon, Baudelaire, Minulescu, Blaga ş.a. Necesitatea aceasta de respiraţie literară largă prin acumulare de diverse eşantioane era bine conştientizată de Mircea Streinul. El ştia că odată şi odată zvâcnirile lirice bucovinene vor fi influenţate de ele, fie în mod catalitic, fie pe cale modelatoare. În poezia bucovineană a timpului

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

ele apar uneori asimilate organic, alteori aproape independente, „…rămânând deseori în umbra-neascunsă – a modelelor” [5, p. 128]. Pentru poet era bine că ele figurau, că stăteau la îndemână oricui. Plină de perspectivă pentru Mircea Streinul, această stare de lucruri i se părea jenantă lui G. Călinescu, care obişnuia să lucreze cu eşantioane menite, prin organicitatea lor, să contureze personalitatea literaturii române, de unde şi senzaţia lui de hibriditate şi înăbuşeală. „Hibriditatea şi lipsa de gust, va spune el, înăbuşe totul” [2, p. 907]. Gravă prin sine, afirmaţia nu era şi distrugătoare, căci cu câteva rânduri mai jos marele critic îl numeşte, cum am spus, pe Mircea Streinul „sufletul poeziei bucovinene tinere” [2, p. 906]. Or, să te învredniceşti de o atare metaforă din partea lui G. Călinescu era un lucru de mare cinste.

În plan artistic, poetul Mircea Streinul s-a căutat îndelung pe sine ştiindu-şi prioritatea de a da tonul şi pentru alţii. Acelaşi G. Călinescu susţine că momentul în cauză se produce abia la a treia culegere de versuri. „Abia în *Tarot sau Călătoria omului*, notează criticul în a sa istorie a literaturii, începe să se contureze o individualitate psihologică, având ca note starea delirantă şi sentimentul morţii şi să se ridice scurte acorduri suave cu ingenuităţi de colinde şi frumuseţi litanice” [2, p. 907]. Dacă ţinem cont de conţinutul pe care îl punea G. Călinescu în noţiunea de individualitate psihologică, putem uşor deduce că constatarea lui nu indică atât o întârziere în afirmare, cât o regăsire de sine veritabilă aflată în căutări chinuitoare.

Starea delirantă şi sentimentul morţii din poezia de început a lui Mircea Streinul vorbesc clar de acea tendinţă de aliniere a liricii bucovinene la căutările poeziei universale despre care vorbeam mai sus. Cuvântul „moarte” are în creaţia lui semnificaţii deosebit de largi, el cuprinzând şi noţiunile de existenţă, şi de bilanţ al trăirii, şi de izbăvire de povara vieţii: „Când m-or coborî-n mormânt,/ fiecare frunză va fi cuvânt,/ ochii vor lumina în amintire,/ ca să dea serilor de ştire:/ ţara heruvimilor să vadă/ cum le vine fratele-n livadă,/ logodit cu şoapta vântului/ în umbra pământului,/ între noapte şi zi -/ iar cine va auzi/ suişul muntelui,/ să se uite cum trupul meu/ s-a aşezat/ în inima lui,/ la dreapta soarelui,/ la amiază de bine şi rău -/ cum a hotărât Dumnezeu” (*Tarot sau Călătoria omului*).

Versurile citate certifică o tendinţă a poetului de a rupe cu sămănătorismul şi de a îmbrăţişa curentul expresionist, capabil să evite mai insistent mimarea şi să dea o posibilitate mai pronunţată de a promova esenţele coloritului bucovinean care, în concepţia lui Mircea Streinul, dorea să imprime literaturii române „un climat spiritual special”. Să nu uităm că Bucovina a visat nu doar la o simplă unire cu Ţara, ci la o integrare în ea cu zestrea de acasă.

Aşadar: Bucovina şi România, provincia şi Ţara. O provincie cu o cultură fracturată pe atunci de două imperii – turcesc şi austro-ungar. O Românie care, ca să se întregească, îşi aduna înfrigurată provinciile. Ce putea face în astfel de condiţii Bucovina literară decât să susţină ideea propriei grupări artistice *Iconar* ca „printr-o repede sincronizare” să obţină ceea ce nu a putut realiza în afara Ţării? [9, p. 19].

Sufletul acestei mişcări literare, conform afirmaţiei lui G. Călinescu, era Mircea Streinul. Anume lui îi aparţine, după cum am văzut, ideea ca poezia bucovineană să se alinieze la căutările poeziei universale. Şi tot lui, în acelaşi scop citat de acum – de a aduna „de pretutindeni comorile firii” – îi revine misiunea de a îndrepta mai insistent căutările poeziei şi în solul, sau, cum zicea cercetătorul Constantin Ciopraga, „în humusul zonei natale” [10, p. 5].

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

În acest sens, în studiul de acum citat *Cuvinte la carte* el se abate de la subiectul romanului *Drama casei Timoteu* şi realizează o adevărată lecţie privind realiile vieţii şi realităţile artistice, aşa cum ar face un profesor la o lecţie practică de teoria literaturii. În primul rând el se arată nemulţumit de numărul mare de poeţi mediocri. „I-am spus, unuia, zice el, că e infinit mai frumos să cultivi o grădină de zarzavaturi… decât o poezie onorabilă. O varză înrourată sau frunzele unui morcov bătut de soare sunt preferabile unei strofe cu trandafiri şi amante imaginare. Ţara noastră are prea mulţi poeţi mediocri şi prea puţini grădinari" (p. 331). În rândul al doilea, el aminteşte poeţilor că nu tot ce este exterior poetic, este şi artistic: „Aceşti indivizi siniştri cred că e suficient să vezi luna şi stelele, ca să scrii poezie, când, de fapt, trebuie să le faci din nou, ca Dumnezeu din nimic luna şi stelele!", că „dacă n-ai plâns, nu poţi fi poet" (p. 33), că poporul nostru are artişti tipici (Pan, Păcală, Tândală etc.) practica cărora trebuie s-o ştii şi s-o foloseşti, că, deşi dispunem de realii ale lumii obiective poetice prin sine care trebuiesc pur şi simplu surprinse: „Marele poet-stejarul! El scrie/ albastra-nserării poezie pe cerurile-nalte" (p. 339), urmează în rest să transfigurăm lumea: „a fi poet înseamnă să ştii a crea munţii din aramă şi fluvii de aur, păduri cu inorogi şi păsări măiestre, dealuri cu limpezi coline şi-oceane, liniştite cătune în seară, mori de vânt pentru un zănatic şi sfânt Don Quijote" (p. 331-338).

Prin prisma acestei idei izvorâte din concepţia mişcării *Iconar* poezia bucovineană, în primul rând cea a lui Mircea Streinul, îşi deschidea largi posibilităţi nu numai de afirmare, ci şi de influenţare asupra liricii româneşti în întregime. Ne-o spune, ambiţios, chiar Mircea Streinul: „Bucovina n-a dat până la mişcarea *Iconar*-ului contribuţii prea importante literaturii române", dar „o dată cu formarea acestui cerc de artă, se poate vorbi de o literatură bucovineană capabilă să influenţeze literatura general românească" [11, p. 25-26]. Ne-o confirmă, cu toate rezervele lui faţă de poezia Bucovinei, şi George Călinescu. „Şi când, zice el, vedem la d. Streinul o preocupare statornică de îmbogăţire a limbii, de reînnoire a ideilor, o încercare de a topi simţurile mai noi cu tradiţia şi mai ales de a aduce Bucovina literară în rândul poeziei de pretutindeni, simţim o adevărată încercare în puterile provinciei" [12, p. 9].

Poezia Bucovinei în frunte cu cea semnată de Mircea Streinul a îndreptăţit pe deplin această încredere, integrându-se, deşi nu total, dar totuşi organic, în literatura Ţării. A fost o sincronizare rapidă, dacă ţinem cont că prima culegere de versuri a poetului a apărut în 1933, iar ultima – în 1938. A mai fost, afirmăm cu titlu de anticipare, o sincronizare organică şi a prozei lui Mircea Streinul, dacă luăm în considerare spusele lui G. Călinescu referitoare la „o adevărată încredere în puterile provinciei" Bucovina în general.

Începând cu anul 1938, Mircea Streinul se dedă aproape în întregime prozei. Anume în acest an el publică pânza epică *Ion Aluion*. Romanul e precedat de nuvela *Aventura domnişoarei Zenobia Magheru*, scrisă între 12 şi 20 martie a aceluiaşi an, şi reprezintă o dragoste idilică dintre orfanul Ion Dracu şi mătuşa sa Zenobia, care se termină cu un incest.

Era un început încă naiv care trăda neputinţa autorului de a structura organic materia epică. În ea „autorului îi lipseşte, cum afirmă pe bună dreptate Mircea A. Diaconu, puterea de a se raporta la o unică problemă şi la o singură convenţie literară, dar şi capacitatea de a-şi construi personajele cu o anumită consecvenţă care să nu permită ezitări la nivelul semnificaţiilor" [4, p. 107], de unde şi succesul ei oarecum şubred.

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

Neajunsul în cauză e caracteristic mai multor lucrări în proză semnate de Mircea Streinul: *Viaţa în pădure* (1939), *Romanul unui băiat de stradă* (1940), *Prăvălia diavolului* (1942), şi *Băieţi de fată* (1944). Prozator extrem de fecund, veşnic impresionat de idei copleşitoare şi frământat de soluţii neordinare, scriitorul nu rareori devenea jertfa propriei fantezii impetuoase, lăsând anumite proiecte logic nefinalizate ori rezolvări artisticeşte nevalorificate până la sfârşit. Biograful scriitorului, Mircea A. Diaconu, a observat în temei just că *Prăvălia diavolului* are cel puţin opt situaţii care ar putea constitui începutul lui, că personajul Stan Nimeni persistă în alte trei romane, rămânând în principiu acelaşi, dar îndeplinind diverse funcţii artistice. Toate aceste lucrări în proză, ca şi cele două volume de versuri ce au anticipat *Tarotul sau Călătoria omului*, despre care G. Călinescu spunea că abia de aici începe poetul Mircea Streinul, constituie nu altceva decât nişte variante posibile de a fi utilizate în viitor, tot aşa cum un maistru, neavând piesa de la maşina respectivă, o înlocuieşte, dacă se potriveşte, cu una de la o limuzină de altă marcă. Istoria literară cunoaşte astfel de cazuri, dar nu le condamnă. Dacă moartea nu l-ar fi luat prematur dintre noi, Mircea Streinul ar fi intensificat la sigur procesul acesta de fuziune dintre propriile lucrări, chiar dacă acestea ar fi fost de calităţi artistice diferite.

Oricum, din aceste frământări rămân patru pânze epice meritorii ce îi fac faimă scriitorului – *Ion Aluion* (1938), *Lupul din Ţara Huţulilor* (1941), *Drama casei Timoteu* (1941) şi *Soarele răsare noaptea* (1943), patru romane care, prin prelungirea anumitor subiecte şi continuarea destinelor unor personaje, confirmă supoziţia noastră că s-ar cuveni analizate împreună cu cele considerate mai puţin realizate. Aceasta însă numai după ce le vom avea editate pe toate.

Deşi scris în acelaşi an, romanul *Ion Aluion*, spre deosebire de nuvela amintită, are o construcţie bine articulată şi o structură abil orchestrată. Nu întâmplător, la un an după apariţie, în 1939, autorul lui a fost distins cu premiul „I. Al. Brătescu-Voineşti". Pânza epică în cauză se încadrează perfect în căutările romanului românesc din preajma anului 1935, când Camil Petrescu se întreba: de ce fel de roman avem nevoie în perspectivă – de roman balzacian ori de roman proustian. *Ion Aluion* prin căutările sale se postează între *Pădurea spânzuraţilor* a lui L. Rebreanu, ca roman de formaţie tradiţionalistă şi romanul modern intensiv propriu, cum s-a spus, lui Kafka şi Proust, adică e şi roman-cronică, şi roman-proces. Rămâne doar să respectăm în mod strict graniţele noţiunilor şi rigurozitatea regulilor lor de manifestare în actul critic, dacă vrem să evităm arbitrariul în aprecieri.

Romanul *Ion Aluion*, spre regret, nu a fost scutit de atare interpretări. În studiul său, în linii mari bine documentat, *Mircea Streinul. Viaţa şi opera*, criticul Mircea A. Diaconu, pe de o parte, recunoaşte că romanul e o dramă care respectă regulile corsetului „celor trei unităţi (de loc, de timp şi de acţiune)" şi cere relatarea epică prin tehnicile romanului proustian, pe de alta, îi acordă naraţiunii dreptul de a se numi „frescă socială, istorică" ca modalitate realistă de expunere a materiei, dar nu-i poate defini acesteia limitele de extindere. „…Nu vom şti niciodată, conchide criticul, unde sfârşeşte semnificaţia concret-istorică şi unde începe cea simbolică, până unde trebuie să urmărim evenimentele prin prisma verosimilităţii, a autenticităţii lor şi unde trebuie să acceptăm încălcarea acestui criteriu în favoarea altuia care se construieşte parabolic" (p. 109).

Adevărul e că cu modalităţile tradiţionale de analiză, fără a ţine cont de specificul evoluţiei literaturii din Bucovina, semnificaţiile pe care le caută criticul nu pot fi în mod riguros stabilite. Să ne amintim în acest sens încă odată de afirmaţia lui Mircea Streinul că

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

„Bucovina oferă un climat spiritual special", care indică, după cum am calculat noi, că din ultimii 900 de ani de dezvoltare a ei numai 22 (1918-1940) au fost cu adevărat favorabili evoluției culturii naționale, restul – neprielnici. Situația reprezenta un adevărat miracol şi cerea insistent determinarea substraturilor sufleteşti ale omului care a ştiut să treacă demn prin ea, păstrându-şi intactă demnitatea. Curios, *homo bucovinensis* devine acum *homo aedificator* care încearcă să se edifice în problema mobilurilor firii sale. Romanul *Ion Aluion* ne spune că unul din aceste mobiluri în curs de intuire ar putea fi determinismul istoric al ținutei omului.

Fabula romanului ne spune că în 1917 Ion Aluion, cetățean bucovinean din satul Cuciurul Mare, în vârstă de numai 15 ani, e învinuit de dementul wahtmeister Dreher de spionaj contra Imperiului Austro-Ungar. Motivul: a fost văzut vorbind ceva cu nişte soldați ruşi şi primind de la ei o bucată de ciocolată. Adevărata cauză era însă alta – patriotismul românesc al bucovinenilor care venea în flagrantă contradicție cu politica Imperiului Austro-Ungar de deznaționalizare. Ea reiese clar dintr-un dialog al lui Dreher cu copilul Ion Aluion, dialog plasat chiar la începutul romanului:

„– Îți iubeşti patria?

– Da!

Şi cum se cheamă patria noastră?

– România.

Ochii lui Dreher se lărgiră ca a unui asfixiat. Îşi deschide gulerul şi, după un pahar de apă, se duse la arestat şi-i arse două pălmi, care îşi imprimă contururile pe obrajii copilului.

– România? Ha? Viperă! Patria noastră e Austria… Spune că te deznod, te rup în bătaie…"

Şi, pentru a definitiva trama climatului spiritual aparte al Bucovinei, reproducem ultimele două propoziții ale romanului: „Veneau Ruşii… Tecla (mama condamnatului Ion Aluion – *N. B.*) bocea, iar băiatul îi surâdea lin de dincolo de moarte", ceea ce vrea să spună că s-au dus două imperii – cel turcesc şi cel austro-ungar, la rând era să vină al treilea – cel rusesc – toate arătându-se cointeresate de destinul identitar al regiunii, care, în pofida acestor „străduințe", nu s-a lăsat supusă nivelării naționale şi n-a uitat nici pentru o clipă că patria Bucovinei e România. Anume în cadrul acestei fresce identitare largi se consumă destinele personajelor din toate romanele lui Mircea Streinul, conturând acel „climat spiritual bucovinean" despre care am vorbit mai sus.

Drama lui Ion Aluion, fiind, în cadrul acestei fresce, realizată ca una de tip proustian, capătă amploare şi culoare rebreniană doar în momentul corelării ei cu fresca socială intuită mai înainte cu precizie de către autor. Ea e construită după principiile dramei antice în care destinul particular e întregit de destinul poporului, cu deosebirea doar că în tragedia antică atitudinea poporului e exprimată prin cor, iar în romanul lui Streinul – prin participarea directă a reprezentanților poporului. Cetățenii satului, primarul, preotul, dragostea lui Ion Aluion, Rozalia, chiar unii jandarmi rămân îngroziți de chinurile fizice şi morale la care e supus copilul, dar nu pot învinge bestialitatea dementului Dreher. Mama, Tecla, nu rezistă la acest dialog, uneori deschis, de cele mai multe ori tacit, dintre învinuit şi oamenii satului şi cere părintelui Avacum să-i permită pe parcursul nopții din ajunul spânzurării copilului o convorbire imaginară în biserică cu însuşi Dumnezeu, convorbire zguduitoare prin tragismul ei. Ion susține, în pauzele dintre bătăi, un dialog constructiv

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

cu psihologia oamenilor satului şi când, pe parcursul nopții, apare o mică posibilitate de evadare, el, desfigurat de Dreher completamente din punct de vedere fizic, dar întremat moraliceşte de către conlocuitorii săi, nu o foloseşte.

Un alt final ar fi diminuat patosul filozofic al romanului, care se rezumă la gândul mai vechi al autorului despre specificul spiritual al Bucovinei şi la patriotismul imanent al oamenilor ei. Ilustrativ în acest sens e următorul dialog dintre patriotul Ion Aluion şi călăul Dreher pătruns de groază în fața acestui optimism molipsitor:

„– Măi, băiete, mâine ai să fii spânzurat.

– Ştiu, – răspunse Ion duşmănos şi pieziş, căci **i se treziseră în suflet toți strămoşii, hârjoniți şi învinşi în lupta cu viața, însă drepți, dârji, ştiind să muncească şi să moară cinstit şi frumos"** (p. 92). (subl. noastră – *N. B.*).

Bun cunoscător al vieții din Bucovina, Mircea Streinul e conştient că problema identitară – motivul principal pentru care a fost învinuit Ion Aluion – e una veşnică. Fraza „Veneau ruşii" din finalul romanului răsună ca un avertisment că după plecarea a două imperii – turcesc şi austro- ungar – planează, ca sabia lui Damocles, deasupra Bucovinei al treilea – cel rusesc, cointeresat, ca şi precedentele, de problemele: cine sunt bucovinenii ca naționalitate? pot fi ei convertiți la o altă credință? Istoria dă un răspuns negativ. În afară de aceasta, mai există, constată autorul, o cauză a menținerii pericolului – simpla uitare umană care are şansa intensificării acestui pericol. Autorul insistă în *Nota* sa la pânza epică în discuție asupra acestui motiv: „Subiectul romanului de față nu e inventat. Ion Aluion a trăit într-adevăr în comuna Cuciurul Mare… În ce priveşte partea de ficțiune a romanului, dau, scrie autorul, următoarele amănunte:

Rozalia s-a măritat cu Damian – căci morții se uită repede –, iar Anton Aluion (tatăl lui Ion – *N. B.*) a căzut pe front. Tecla s-a sfârşit într-un şanț, căci luase obiceiul să bea…

Apoi a venit pacea – şi oamenii din Cuciurul Mare abia dacă-şi mai amintesc, poate numai ca prin vis, de-un mormânt de mult surpat sub ploile de toamnă…" (p. 136).

Antidotul uitării e aceeaşi memorie istorică amintită mai sus de scriitor. Romanul *Ion Aluion* s-a vrut şi a rămas un recviem consacrat patriotismului bucovinenilor, aflați secole de-a rândul sub stăpâniri străine, dar şi o pledoarie întru păstrarea veşnic vie a lui într-un prezent tumultuos şi stimulator de uitare.

Credincios propriului principiu, conform căruia Bucovina poate oferi literaturii române un specific aparte, Mircea Streinul porneşte, după intuirea determinismului istoric, în căutarea noilor suporturi spirituale ale omului. Atenția lui de data aceasta se îndreaptă spre determinismul religios, iar prin el – spre legătura omului cu pământul, căci „creştinismul cere soluții panteistice" [5, p. 127]. *Homo bucovinensis* îmbracă acum masca ce ține de *homo panteicus* care, pentru a-şi păstra demnitatea, urmează acum să respecte, ca pe o religie, tradițiile itinerarului brazdei gliei ce vine spre el din veacuri. De rezolvarea acestei probleme autorul se preocupă în romanul *Lupul din Țara Huțulilor* ce tratează un conflict dintre firea panteistică a omului şi mediul civilizației. În acest scop el alege o localitate care se deosebeşte contrastiv nu numai de alte regiuni ale țării, dar şi de alte colțuri ale Bucovinei. E vorba de cea unde locuiesc huțulii bucovineni. „Departe de civilizație şi de legi, spune autorul, trăieşte neamul cumplit al Huțulilor. Neavând teamă decât de Dumnezeu şi de duhurile pădurilor, aceşti oameni aspri şi ne-nduraţi duc o viață proprie, în care nimeni nu cutează să se amestece, şi obiceiurile îs barbare ca sălbăticia

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

naturii" (p. 3). „Înalți, robuşti şi tari de rup fier cu mâinile lor, trăind de-a valma cu lupii, cu urşii şi luptând cu orcanele, cu viscolul şi cu gerurile, huțulii disprețuiesc omul de şes şi-l iau în derâdere… Acolo, sus, în cetatea stâncilor, judecățile-s cumplite. Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte. Iertare nu este. Vinovații îs ucişi sau alungați din comunitate, căci bătrânii care împart dreptatea au inimă de piatră şi nici o lacrimă nu reuşeşte să-i moleşească.

Huțulul n-are parte de viață decât la el acasă. Dacă e alungat din munți pentru o vină oarecare, tânjeşte şi moare ca un câine pe caldarâmul Cernăuților sau în vreo uliță strâmbă din Vijnița" (p. 4). „În țara aceasta – de înalte neguri şi de frenetică viață – orice miracol e posibil; în țara aceasta – oamenii n-au uitat graiul fiarelor şi zeii pământului nu sunt plăsmuiri de legendă, ci trăiesc într-adevăr, oricât de puțin dispus ar fi să crezi că se mai poate întâmpla un astfel de lucru" (p. 5).

Vorbind despre specificul artistic al prozei lui Mircea Streinul, cercetătorul Constantin Ciopraga constată că ea se postează „între reportaj, confesiune şi ficțiune" [10, p. 6]. Exemplele citate au scos, credem, clar în evidență calitățile de reportaj şi de confesiune ale romanului *Lupul din Țara Huțulilor*. Rămâne să descifrăm doar ficțiunea lui, care se bazează pe ele şi surprinde personajele zbătându-se între legile naturii şi cele ale istoriei şi ale religiei. Lucrurile sunt prezentate astfel încât orice încălcare a legii firii umane conduce la desființarea propriului eu şi la acceptarea unui *alter ego*, idee de care omul e conştient, dar de care, în virtutea mediului dublu de existență, nu întotdeauna poate scăpa. Personajul principal al romanului e Voncic, o fire panteistică din născare dar, cu înaintarea în timp, supusă şi legilor civilizației, adică expusă la marile încercări ale destinului în această societate cu înclinații comportamentale dihotomice. E conştient el de răspunderea care-i revine? Prin expunerea unui caz ce nu depăşeşte relatarea publicistică propriu-zisă legată de destinul străinului, aciuat pe lângă Voncic, autorul ne spune că e conştient. Îndrăgostit de o fată din munți cu concepții panteistice, iar apoi părăsind-o, străinul, om al civilizației, revine după doi ani s-o vadă, dar e avertizat de către Vonciuc: „Nu, nu!… Ei te vor ucide", ceea ce s-a şi întâmplat. Într-o situație similară nimereşte în roman şi Irina, care, cedând în fața spiritului civilizației, se îndrăgosteşte de Voncic. De data aceasta pericolul nu e avertizat, ca în primul caz, în mod publicistic, ci sugerat prin modalitățile confesiunii. În preajma nunții Voncic e atacat de Irina. „Uite, zice ea, cum stau lucrurile. Tu erai încă fecior. Obiceiul, obicei tare ca o lege, este ca feciorul să se-ncerce întâi la altă femeie decât la logodnică, atunci când logodnica-i fecioară. Eu îs femeia satului… Anume pentru treburi de-aiestea… Aşa-i obiceiul din buni-străbuni, obicei cumplit" (p. 37). Dar, respectând obiceiul, ea, fire panteistică, din prea mult zel, concomitent îl şi încalcă, săvârşind o acțiune iremediabilă – se îndrăgosteşte de Voncic: „Să-ți aminteşti, zice ea, că Irina te iubeşte" (p. 37). Apăsată de tradiția panteistică, dar şi de legile imuabile ale firii, Irina nu rezistă şi până la urmă se sinucide, înțelegând prin moarte o izbăvire de păcate.

Din acelaşi motiv al incompatibilității legilor panteistice şi ale celor ale firii umane se destramă şi familia lui Voncic. Primind de la socri o gospodărie în mijlocul naturii, Voncic are senzația că se află în adevăratul său mediu panteistic de unde a venit. Ianca, soția lui, dimpotrivă, caută să-l ataşeze la mediul ei, cel al civilizației, străin firii lui. Ea „nu era mulțumită. Bărbatul ei nu câştiga nici un ban. Ceilalți huțuli plecau cu plutele ori se ocupau cu contrabanda, întorcându-se cu daruri cumpărate la Cernăuți. Femeile

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

lor se lăudau cu şiragurile de mărgele sau cu tulpanele de mătasă aduse din oraş. Ianca îl tot îmboldea pe Voncic să se dea cu bărbaţii din sat…" (p. 39). În consecinţă, familia se destramă, soţul Voncic şi soţia Ianca rămânând ataşaţi fiecare la mediul lui. Rupţi de acest mediu, fiecare dintre ei se simte, vorba lui Ioan Slavici „pui de cuc în cuib de cioară", deci un inadaptabil.

Rezultă oare de aici că Mircea Streinul se pronunţă în favoarea ori în defavoarea unui sau altui mediu, cum ne-am aştepta? Nu, desigur. El recurge doar la îngroşarea până la paroxism a calităţilor ambelor medii pentru a le scoate cât mai clar în evidenţă posibilităţile de influenţă asupra omului, dar ajunge la concluzia că, la moment, încă nu e suficient pregătit pentru a da la această aşteptare un răspuns pozitiv sau negativ. Felul de a fi al personajelor confirmă teza. Îndrăgostindu-se de Voncic contra voinţei ei, Irina încalcă propriul mod panteistic de comportare şi, nedorind să-l accepte pe celălalt, cum ar fi fost întrucâtva firesc, se sinucide. La rândul ei, Ianca, încredinţându-se că Voncic, cu toată dragostea faţă de ea, va părăsi civilizaţia la care nu s-a putut adapta şi va trece definitiv la mediul panteistic, de unde a venit, nu-i promite totuşi că-l va însoţi, adică că va accepta mediul panteistic, ci îl roagă: „…Voncic, ucide-mă". Voncic însă, respectându-i mediul ei, nu-i acceptă rugămintea, ci-i declară „– Nu! Eu voi pleca. Nu mă voi întoarce niciodată. Vei fi o văduvă fără mort, Ianca".

Miracolul bucovineanului, care, în pofida situaţiilor de deznaţionalizare, a rămas el însuşi, constă în păstrarea cu strictеţe a tradiţiilor istoriei (*Ion Aluion*), în mersul lui neabătut pe brazda tradiţiilor pământului ce se cer respectate ca o religie (*Lupul din Ţara Huţulilor*), adică în respectarea fidelă a mediului panteistic. Şi totuşi, deşi încă nu e gata să se pronunţe ferm în favoarea numai a acestui mediu, autorul romanului, sesizând degradarea continuă a omului, lasă să se strecoare intuiţia că pricina trebuie căutată şi în celălalt mediu – al civilizaţiei. Iată de ce în următorul roman al său – *Drama casei Timoteu* – Mircea Sreinul îşi propune să studieze în primul rând influenţa mediului civilizaţional asupra evoluţiei omului. Ca şi în prima pânză epică de amploare, *Ion Aluio*n, romanul *Drama casei Timoteu* începe prin pregătirile de spânzurătoare a unui deţinut, de data aceasta al unuia care şi-a omorât tatăl pentru incest. Între directorul închisorii şi inculpat are loc următorul dialog semnificativ:

„– Inochent Timoteu, poate că vrei să spui de ce l-ai omorât pe tatăl tău…

– Da, am să vă spun. L-am ucis, **fiindcă am luptat cu diavolul** (subl. autorului)…

– Da. Iată v-am spus taina. Şi, de-aici, începe altă taină, pe care n-o mai pot spune, fiindcă n-o ştiu. Fiindcă nimeni nu poate s-o ştie. Nimeni… Numai Dumnezeu!" (p. 31).

În paralel cu taina ce se credea ştiută numai de Dumnezeu, Mircea Streinul, în consens cu intuiţia din romanul precedent, elaborează în noul roman o taină a lui, care i-ar putea permite mai sigur studierea rolului civilizaţiei asupra destinului omului. În acest sens el întreprinde o radiografie a unei dinastii surprinsă în punctul de trecere de la gospodăria ţărănească naturală la începuturile relaţiilor capitaliste.

Toader Timoteu săvârşeşte, cum am menţionat, un incest, fapt pentru care fiul său, Inochent, îl pedepseşte cu moartea. Pentru mediul panteistic, similar întru-un anumit grad şi cu cel al gospodăriei ţărăneşti naturale, acţiunea fiului, care consideră că astfel luptă cu diavolul, e un gest adecvat. Fiul lui Toader născut prin incest, Maftei, devenind matur, se tocmeşte argat la bogătaşii satului Gora Maţco şi soţia sa Zanchira. Urmărit de păcatul originar, acesta o lasă gravidă, din dragoste, pe argata Varvara, cu fratele căreia, Trifon,

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

argăţeşte cot la cot. În acest punct, dragostea, ca sentiment curat, trece în unul mercantil, graţie faptului că Maftei, contaminat de interese capitaliste, doreşte să se căsătorească cu Zanchira şi astfel să devină posesorul averii stăpânului: „Mi-i drag de sora ta, îi spune el lui Trifon, dar mi-i lehamete de sărăcie" (p. 80). După o scurtă altercaţie Maftei îl ucide pe Trifon. Declarând apoi la judecată că omorul „se datoreşte… unui accident" (p. 86), acesta scapă de pedeapsă. Următorul pas îl constituie alcoolizarea lui Maţco sub supravegherea soţiei şi a lui Maftei, iar drept rezultat – omorârea lui premeditată.

Păcatul originar, cum vedem, se triplează semnificând trei paşi, pe care făcându-i, Maftei începe trecerea la capitalizare: afacerile în gospodăria sătească îi aduc venituri exorbitante şi-l determină să rupă cu mediul panteistic în favoarea celui orăşenesc, adică al civilizaţiei. Anton, fiul său, are succese excepţionale în domeniul comerţului. Nepotul, Filip, devine un mare specialist în arheologie. Făcând în capitalism progrese materiale, ei rup cu tradiţiile mediului panteistic, pierd din punct de vedere moral, se depersonalizează. Filip, dacă e să inversăm de jos în sus linia dinastiei, se îndrăgosteşte de o femeie depravată, rupe cu frumoasa carieră ştiinţifică şi îşi termină viaţa aruncându-se sub un tren. Anton, tatăl lui, „unul din marii financiari ai imperiului" (p. 118), rămâne de tânăr văduv, adică din punct de vedere familial, om nefericit. Maftei, bunicul, dezorientat de această întorsătură tragică a lucrurilor, declară: „În definitiv, pentru voi am ucis (pe Trifon – *N. B.*), – pentru Timoteii de după mine" (p. 171) „Din nenorocire, continuă el, păcatul nu s-a oprit la mine, ci a trecut la Anton, iar acesta i l-a dat lui Filip. Şi unde se va opri în sfârşit? Va trebui să se stingă neamul, ca păcatul să se stingă şi el?" (p. 242).

Întrebarea de la urmă, artisticeşte bine orchestrată şi filozoficeşte profund argumentată de sistemul de imagini ale romanului, vine să îndemne cititorul la o totalizare a problemelor care l-au preocupat pe autor în întreaga sa proză: ca să evolueze normal, omul trebuie să rămână o fire panteistică sau e sortit de mişcarea societăţii să îmbrăţişeze şi normele civilizaţiei cu progresele, dar, spre regret, şi cu regresele ei? Dihotomismul, formulat pentru a concretiza mai acut problemele, şi nu ca o acceptare de ordin maniheic, nu poate, evident, fi luat ca unitate de măsură, dacă vrem să evităm atât unilateralitatea arhaizării, cât şi bagatelizarea civilizaţională. Mircea Streinul militează pentru folosirea echilibrată a calităţilor ambelor modele umane. Concluzia ne-o sugerează chiar Maftei în momentul când, integrându-se plenar şi fără discernământ în civilizaţie, e supus unui „şoc de nervi şi a orbit", iar apoi, contactând cu pământurile lui rămase la ţară, adică cu mediul panteistic, respins mai înainte, declară că i s-au întors vederile: „Văd!. Nu visez… Văd…. Mâine vreau să ies la arat… şi chiui, răscolind până departe miriştile care aşteptau fierul generos al plugului şi sămânţa lanurilor viitoare" (p. 300). Întoarcerea vederilor echivalează aici cu luminarea la cuget a lui Maftei în privinţa respectării riguroase a mediului panteistic. Astfel arată cea de a doua taină a păcatului originar intuită de Maftei în practica civilizaţiei.

Rezultă oare din exemplele reproduse că Mircea Streinul e împotriva capitalismului ca o etapă superioară în evoluţia societăţii, că el, fiind un panteist inveterat, e împotriva civilizaţiei în genere? Desigur că nu. Ca să ne convingă de acest adevăr, scriitorul vine în *Drama casei Timoteu* cu o nouă linie de subiect, acea legată de activitatea lui Paul Combra, cu părere de rău, nedepistată şi nedescifrată de critică. Spre deosebire de colegul său de studii, Filip, care a moştenit deprinderile capitaliste de la tatăl şi bunicul său, Paul se trage din argaţi. Înzestrat cu o minte nativă şi cu un talent precoce, el ajunge un specialist notoriu

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

în studiul limbilor clasice, e ales membru de onoare al Academiei Române, se avântă cu banii proprii în capitalism, cumpărând fabrica de zahăr din Lenţeştii-Noi, învinge cu succes tentativele altor firme de a-l nimici. „Paul Combra, comentează autorul, luptase un an întreg împotriva trustului Weinblum. Până la urmă, reuşise să biruiască această formidabilă organizaţie industrială şi, peste încă un an, îşi împătrise averea. Acum Paul Combra putea să rivalizeze cu cei mai bogaţi oameni de afaceri din cercurile financiare ale ţării…" (p. 160).

Desigur, loviturile dure ale capitalismului nu-l cruţă nici pe el. Dar, prin munca-i cinstită, Paul apare nu ca un colportor imanent al răului, ci ca un învingător în confruntarea cu el, autorul demonstrând astfel că societatea capitalistă poate avea, cum obişnuim să zicem astăzi, faţă umană şi punând astfel în armonie accentele propriei filozofii asupra vieţii elaborată în toate romanele sale. Anume această concepţie, aparent contradictorie, dar în esenţă dialectică, i-a permis lui Mircea Streinul într-adevăr să demonstreze că „Bucovina oferă un climat spiritual special" şi că oamenii ei au ştiut pe parcursul istoriei să-şi trăiască, dar şi să-şi gândească viaţa în spiritul plaiului dăruit de Dumnezeu, a cinstei şi demnităţii strămoşilor care au reuşit să rămână ei înşişi sub trei imperii, unul mai crunt decât altul, venind la Marea Unire din 1918 cu sufletul curat şi cu o minunată zestre spirituală de acasă, din Bucovina.

Ideile cărţilor răsar, cum se ştie, din convingerile autorului. „Mircea Streinul, afirmă Miron Radu Paraschivescu, e un scriitor clasic. Eroii săi îl reprezintă până la o totală identificare. El trăieşte în ei, fiindcă i-a scos din el" [Apud: 13, p. 94]. Aceasta cu condiţia că opinia publică şi cea literară favorizează totalmente identificarea în cauză. În caz contrar, autorul e nevoit să se caute pe sine în sine, în publicul cititor, în marea artă. E tocmai cazul lui Mircea Streinul care nu s-a bucurat întotdeauna de un anturaj spiritual sănătos. La finalizarea romanului *Drama casei Timoteu*, care constituia, cum am văzut, o sinteză a filozofiei lui, Mircea Streinul face o presupunere privind aprecierea personajelor lui, presa ştiind dinainte unele metehne ale autorului. „Ziarele, zice Streinul, speculau cu un mare lux de amănunte sinuciderea lui Filip. Un săptămânal de şantaj afirmă că sinucigaşul îşi pusese capăt vieţii din cauza alcoolismului, iar altul susţinea că Filip fusese cocainoman". Romanul nu atestă niciuna din aceste patimi ale personajului. Ele constituie nişte aluzii străvezii la unele pasiuni pe care le avea autorul romanului.

Chestiunea consta în faptul că Mircea Streinul avea într-adevăr unele metehne incompatibile cu menirea artei ca forţă instructivă şi educativă: a fost considerat aderentul legionarismului, fiind bolnav incurabil de tuberculoză, a folosit mult prea insistent băuturile şi cocaina, devenind alcoolic şi narcoman. Fire în esenţa ei totuşi curată şi cinstită, Mircea Streinul se întreba dacă, fiind aşa cum era, avea dreptul moral să pretindă a implementa ideile nobile ale operelor sale în sufletele cititorilor. Logic, era răspunsul, – da, psihologic, cum zice M. Gorki în *Viaţa lui Klim Samghin*, – nu. Dacă la acestea mai adăugăm atmosfera, cum zicea pe atunci Ion Nistor, cam letargică a timpului şi dispoziţia cam inertă a publicului, ne dăm seama că scriitorul se vedea obligat să-şi verifice crezul, mergând, după expresia lui M. Cimpoi, „…înapoi spre conştiinţa de sine, înainte spre marele Centru al artei" [14, p. 30].

Din aceste pendulări dintre Centrul inimii spre Centrul artei, Mircea Streinul construieşte ideea ultimului său roman *Soarele răsare noaptea*, unde teoria sa despre cele

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

două medii de afirmare a omului îşi găseşte o echilibrare deplină: şi valorile panteiste, şi cele civilizaţionale pot conviețui paşnic, cu condiția ca scriitorul, ca reprezentant al iconarilor pentru care „estetica devine o etică” [5, p. 127] să se debaraseze de tot ce ele conțin antiuman. În drum de la Bucureşti spre casa sa din Bucovina Stan Nimeni, personajul romanului „voia să-şi organizeze o viață frumoasă, gospodărească, simplă, voia să-şi cultive singur grădina şi țarina şi tot singur să stea de vorbă cu cerul în nopțile clare de august bucovinean… Trebuie să mă dezintoxic (de trăsăturile inumane ale civilizației, înțelegem noi – *N. B.*) până la puritatea de sânge a unui copil…” (p. 20). Scriitorul se vrea acum nu numai un veritabil *homo bucovinensis*, ci şi un *homo ethicus*. Pânza epică e autobiografică şi e concepută ca un roman-destin. „Eroul romanului meu, începe autorul narațiunea, s-a născut într-un timp stupid: 1910, 2 ianuarie” (p. 5). E chiar anul şi ziua de naştere a lui Mircea Streinul, după care astrologul îi punctează jaloanele vieții, aşa cum ele s-au desfăşurat, culminând cu moartea prin împuşcare.

Peregrinând între Cuciurul Mare şi Bucureşti, adică între cele două medii de afirmare despre care am vorbit, Mircea Streinul recunoaşte că, din cauza unor motive personale, nu-şi poate întru totul promova propriile idei. „Am vrut, scrie el în *Nota autorului*, să scriu o carte luminoasă.

N-am reuşit.

Şi cred că niciodată nu voi reuşi să dau o carte optimistă, în care să nu treacă nouri grei peste soarele generos al unor ceruri adânci şi limpezi…

Am aflat zilele acestea că un străbunic al lui Stan jurase de trei ori, cu mâna pe sfânta cruce, că nu va mai pune niciodată strop de băutura diavolului în gură.

De trei ori a căzut de la jurământ” (p. 126).

Nu rezistă ispitei nici Stan Nimeni şi solicită din acest motiv să fie împuşcat.

„Uneori, continuă Streinul, trebuie să plătim noi pentru păcatele înaintaşilor noştri.

Scepticii-poate că vor zâmbi.

Dar eu nu sunt sceptic” (p. 126).

El este creatorul care se întreabă îndurerat dacă, având petele negre amintite în biografie, are dreptul moral să implanteze în inimile cititorului ideile frumoase şi curate pe care le-a semănat în toate romanele sale. Om în cel mai înalt grad cinstit şi conştiincios, Mircea Streinul consideră că nu are. Din acest motiv el îl roagă pe salvatorul său de la moarte din timpul războiului, pe Culai, să-l mai salveze odată – să-l împuşte, ceea ce acesta şi face, ascultând cuvintele lui Stan: „…astăzi, tu nu m-ai ucis. Dimpotrivă, m-ai salvat”. Salvarea înseamnă autodafeul scriitorului pe altarul artei, eliberarea artistului cuvântului de păcatele trupeşti amintite şi deschiderea simbolică, prin spovăduire, a unei adevărate perspective de promovare a ideilor cărților. Scepticii, zice autorul, poate că în acest moment vor zâmbi, dar oamenii care cred în forța regeneratoare a artei, făcută la temperatura unei inimi curate, zicem noi – nu. Purificându-se, scriitorul sporeşte forța cognitivă şi educativă a artei şi îşi recâştigă dreptul de a o pune cu cinste în aplicare.

Şi totuşi, recâştigându-şi acest drept, Mircea Streinul nu a putut beneficia în continuare de el. Opera lui, frumoasă şi curată din punct de vedere artistic, profund națională şi cu puternice accente internaționaliste, din punct de vedere ideologic, nu

BDD-A6937 © 2010 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

a mai putut, în noile condiţii de după moartea în 1945 a autorului, merge într-un pas cu teoriile osificate ale realismului socialist care s-au extins peste literatura română de pe ambele maluri ale Prutului. Opera lui Mircea Streinul a fost declarată legionară şi pusă la index.

Stigmatul acesta a planat asupra operei lui până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, când, graţie spiritului revendicativ de după evenimentele din 1989, dar şi a eforturilor curajoase şi competente ale unor cercetători – Ion Simuţ, Mircea A. Diaconu, George Muntean, Liviu Papuc, Nicolae Florescu, Mihai Pânzaru-Bucovina, Mihai Cimpoi ş.a. – ea a început să fie scoasă din anonimat, să fie editată şi comentată. Datorită lor opera lui Mircea Streinul a scăpat cu desăvârşire de tristul calificativ de legionară. „Poate fi romanul «Lupul din Ţara Huţulilor», se întreba cercetătorul Mihai Pânzaru-Bucovina, care s-a ocupat în mod exhaustiv de problema aceasta în genere, un roman legionar? Cu siguranţă, nu. Poate fi «Ion Aluion» legionar? În mod cert, nu. Poate fi «Drama casei Timoteu» un roman legionar? Răspuns negativ. Poate fi «Prăvălia diavolului» roman legionar? Orice istoric literar nu l-ar putea cataloga.

Atunci, se întreabă el, de ce au fost interzise scrierile lui Mircea Streinul? Pentru că, urma răspunsul, Ion Aluion era din Cuciurul Mare, huţulul Voncic trăia în munţii Vijniţei, profesorul Ipatie Hrisant era din Cernăuţi, personajele din «Prăvălia diavolului» fugeau din calea invaziei sovietice.

Drama literaturii streiniene (prin interzicerea ei) nu s-a datorat biografiei scriitorului ci localizării geografice a naraţiunilor” [15, p. 139-140].

Deşi cercetătorul susţine că drama literaturii streiniene ţine doar de localizările geografice ale naraţiunilor şi nicidecum de biografia scriitorului, în realitate critica a făcut nu o dată probleme din aşa-zisele păcate trupeşti ale autorului, uitând că el însuşi, în cumineţenia şi curăţenia sa sufletească, le-a resimţit ca un caz grav de conştiinţă artistică. El a fost un căutător de adevăr, şi dacă a fost aşa, or, aşa a fost, de ce nu am recunoaşte că, fiind condamnat la moarte, ca un tuberculos incurabil ce era, avea dreptul, recunoscut până şi de medici, să întindă mâna la un pahar de băutură ori la un drog nu numai ca la nişte măsuri de delectare, ci şi de alinare a durerilor fizice şi sufleteşti?

Adevărata evaluare a omului şi scriitorului Mircea Streinul abia începe. Va fi un proces multiaspectual şi ar fi bine să nu ne scape nimic din vedere, dacă dorim să-l prezentăm în dimensiunile lui reale.

La apariţia romanului *Soarele răsare noaptea* criticul Al. Bilciurescu afirma: „Domnul Mircea Streinul a scris un roman cu ţărani, fapt ce ar părea imposibil după clasicele realizări ale maestrului Mihail Sadoveanu” [Apud. 13, p. 93]. Afirmaţia surprinde plăcut graţie asemuirii lui Mircea Streinul cu Ceahlăul literaturii române, dar şi cu necesitatea, care pare să se impună, a comparaţiei şi cu alţi maeştri – cu Ion Creangă, care ne-a dat la lumină un ţăran jovial, cu Liviu Rebreanu care ne-a descris un ţăran cu destin dramatic, dar şi cu Marin Preda, care a venit după scriitorul bucovinean, aducând, cum se exprima cercetătorul Grigore Canţâru, un ţăran care, spre deosebire de cei de până la el, îşi „gândeşte viaţa” [16, p. 626]. Mircea Streinul ne-a adus un ţăran despre care Camil Petrescu se exprima că, de ar fi trăit creatorul lui, „ar fi putut să fie pentru o sută de ani cel mai de seamă romancier al rusticului românesc” [17, p. 479].

BDD-A6937 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Ion Simuț. *Un scriitor din fondul secret al literaturii române: Mircea Streinul*// Mircea Streinul. *Ion Aluion*. – Oradea, 1995.

2. George Călinescu. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a, revăzută şi adăugată. – Bucureşti, 1988.

3. Constantin Loghin. *Istoria literaturii române din Bucovina*. *1775-1918*. – Cernăuți, 1996.

4. Mircea A. Diaconu. *Mircea Streinul*. *Viața şi opera*. – Rădăuți, 1997.

5. Mircea A. Diaconu. *Mişcarea „Iconar"*. *Literatura şi politica în Bucovina anilor '30*. – Iaşi, 1999.

6. Liviu Rusu. *Elemente gotice în cultura Bucovinei*// Iconar, anul II, 1937, nr. 11.

7. Nicolai Costenco. *Literatura română de astăzi*// *Viața Basarabiei*, 1937, nr. 7-8.

8. Mircea Streinul. *Scrisoare către tineret*// Pana literară,1933, nr. 1, iunie.

9. Gheorghe Hrimiuc. *Gruparea poetică „Iconar"*// Revistă de lingvistică şi ştiință literară, 1992, nr. 2.

10. Constantin Ciopraga. *Un personaj tragic*/ Prefață// Mircea A. Diaconu. *Mircea Streinul*. *Viața şi opera*. – Rădăuți, 1977.

11. Mircea Streinul. *Contribuția Bucovinei tinere în poezia românească*// Însemnări sociologice, anul III, 1938, nr. 11.

12. George Călinescu. Mircea Streinul. *Itinerar cu anexe în vis*// Adevărul literar şi artistic, anul XIV, seria II, 1935, 27 martie.

13. *Critica literară despre Mircea Streinul*// Mircea Streinul. *Lupul din Țara Huțulilor*. – Rădăuți, Chişinău, 1995.

14. Mihai Cimpoi. *Mântuirea prin provincie*// Critice. II. – Craiova, 2002.

15. Mihai Pânzaru-Bucovina. *Legionarismul lui Mircea Streinul*// Mircea A Diaconu. *Viața şi opera lui Mircea Streinul*. – Rădăuți, 1997.

16. Grigore Canțâru. *Marin Preda şi romanul obiectiv al condiției umane*// *Literatura română postbelică*. *Integrări*, *valorificări*, *reconsiderări*. – Chişinău,1998.

17. *Revista Fundațiilor Regale*, 1945, nr. 5.

BDD-A6937 © 2010 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:41 UTC)